

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 407

Jabłko niezgody. Regionalne wyzwania współczesnej gospodarki światowej

Redaktorzy naukowci
Bogusława Drelich-Skulska
Małgorzata Domiter
Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-544-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9

Część 1. Europa w obliczu wyzwań współczesnej gospodarki światowej

---

Jerzy Rymarczyk: Unia bankowa – zabezpieczenie przed kryzysami?.....	13
Maciej Walkowski: Założenia, cele i kontrowersje związane z planowaną realizacją europejskiej inicjatywy pobudzenia inwestycji strategicznych, zwanej Planem Junckera.....	23
Edward Molendowski, Łukasz Klimczak: Porozumienie CEFTA-2006 – jego znaczenie dla rozwoju handlu wzajemnego krajów Bałkanów Zachodnich.....	39
Jowita Świerczyńska: Współpraca celna w obszarze bezpieczeństwa i ochrony unijnego rynku.....	51
Magdalena Nawrot: Analiza realizacji kryteriów konwergencji przez Słowację w latach 2004-2014. Wnioski dla Polski.....	64
Franciszek Adamczuk: Przestrzenne i organizacyjne aspekty rozwoju pogranicza polsko-czeskiego.....	76
Magdalena Rosińska-Bukowska: Rola korporacji transnarodowych w procesie budowania wspólnego stanowiska państw UE wobec Rosji.....	86
Rafał Szymanowski: Niemcy jako koordynowana gospodarka rynkowa. Wymiary transformacji i perspektywy rozwoju.....	98
Magdalena Ziętek: Ważniejsze determinanty rozwoju eurologistyki w euroregionach.....	109
Magdalena Rosińska-Bukowska, Ewa Klima: Audyt miejski – znaczenie dla rozwoju miast w Unii Europejskiej.....	120
Marzena Anna Weresa: Rozwój technologicznych systemów innowacji w gospodarce światowej na przykładzie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych (ICT).....	132

Część 2. Dylematy rozwoju gospodarczego w Azji

Sebastian Bobowski: Megaregionalne projekty handlowe TPP i RCEP w budowie. W co gra Japonia przy dwóch stołach negocjacyjnych?.....	147
Paweł Pasierbiak: Preferencyjne porozumienia handlowe w zagranicznej polityce ekonomicznej Japonii.....	159

Bogusława Drelich-Skulska: Zróżnicowanie polityki klastrowej w krajach azjatyckich na przykładzie Japonii i Indii	169
Szymon Mazurek: Wsparcie eksportowe klastrów ICT w Indiach.....	182
Anna Wróbel: Multilateralizm <i>versus</i> bilateralizm w polityce handlowej Chin.....	192
Zbigniew Wiktor: Gospodarka i polityka Chin w latach 2013-2014.....	202
Marta Ostrowska: Chiński vs. indyjski model rozwoju – efekty i bariery.....	215
Kazimierz Starzyk: Pozaeuropejskie gospodarki odporne transformacji rynkowej. Przypadek Korei Północnej.....	227
Małgorzata Barbara Fronczek: Zmiana pozycji rozwijających się krajów Azji Wschodniej w międzynarodowym handlu nowoczesnymi produktami	240
Przemysław Skulski: Pozycja państw Bliskiego Wschodu na międzynarodowym rynku broni na początku XXI wieku	252

Część 3. Pozycja Polski wobec regionalnych wyzwań rozwoju gospodarczego

---

Wawrzyniec Michalczyk: Znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej w polskim handlu zagranicznym w latach 2009-2013 na tle wybranych krajów Unii Europejskiej.....	269
Bartosz Michalski: Konsekwencje członkostwa w Unii Europejskiej dla polsko-niemieckiej wymiany handlowej dobrami <i>mid-tech</i> i <i>high-tech</i>	284
Joanna Michalczyk: Wpływ powiązań regionalnych i globalnych na sytuację w polskim handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi.....	298
Anna Odrobina: Polska jako lokalizacja działalności badawczo-rozwojowej korporacji transnarodowych	316
Karolina Pawlak: Polsko-rosyjski handel produktami rolno-spożywczymi po akcesji Polski do Unii Europejskiej.....	327
Marek Wróblewski: Instrumenty wsparcia eksportu polskich przedsiębiorstw – aktualne tendencje i problemy	341
Agnieszka Majka: Taksonomiczna analiza zróżnicowania poziomu życia w Polsce.....	354
Patrycja Krawczyk: Szanse i zagrożenia dla jednostek samorządu terytorialnego w Polsce w kontekście nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.....	364
Zbigniew Bentyn: Przemiany uwarunkowań logistycznych w Polsce jako efekt integracji z krajami Unii Europejskiej.....	375

Summaries

Part 1. Europe in the face of modern global economy challenges

---

Jerzy Rymarczyk: Banking union – protection against crisis?.....	13
Maciej Walkowski: Assumptions, goals and controversies associated with the planned implementation of a European initiative to stimulate strategic investments known as the Juncker Plan.....	23
Edward Molendowski, Łukasz Klimczak: Central European Free Trade Agreement CEFTA-2006 – its importance for the development of mutual trade of the Western Balkans countries.....	39
Jowita Świerczyńska: Customs cooperation in the area of security and protection of the EU market	51
Magdalena Nawrot: Analysis of convergence criteria fulfillment by Slovakia in the period 2004-2014. Lessons for Poland	64
Franciszek Adamczuk: Spatial and organizational aspects of the Polish-Czech borderland development	76
Magdalena Rosińska-Bukowska: The role of transnational corporations in the process of building the EU common position to Russia.....	86
Rafał Szymanowski: Germany as a coordinated market economy. Dimensions of change and prospects for the future.....	98
Magdalena Ziętek: Significant determinants of the development of the Eurologistics in Euroregions.....	109
Magdalena Rosińska-Bukowska, Ewa Klima: Urban audit – importance for the European Union cities development.....	120
Marzenna Anna Weresa: The development of technological innovation systems in the world economy: the case if ICT.....	132

Part 2. Dilemmas of economic development of Asia

Sebastian Bobowski: Megaregional trade projects of TPP and RCEP in progress. What is the name of the Japan's game by two negotiation tables?	147
Paweł Pasierbiak: Preferential trade agreements in the foreign economic policy of Japan.....	159
Bogusława Drelich-Skulska: The diversity of cluster policy in Asian countries on the example of Japan and India.....	169
Szymon Mazurek: Export support for ICT clusters in India.....	182
Anna Wróbel: Multilateralism versus bilateralism in China's trade policy....	192
Zbigniew Wiktor: The economy and politics in China in 2013-2014	202
Marta Ostrowska: Chinese vs. Indian development model – effects and barriers.....	215

Kazimierz Starzyk: Non-European economies opposing market transformation. The case of North Korea.....	227
Małgorzata Barbara Fronczek: The change in the position of developing countries of Eastern Asia in the international trade of high-tech products.	240
Przemysław Skulski: Countries of the Middle East and their position on the international arms market at the beginning of the XXI century	252

Part 3. Position of Poland with regard to regional challenges of economic development

---

Wawrzyniec Michalczyk: The importance of intra-industry exchange in Polish foreign trade in the years 2009-2013 against the background of selected European Union member states	269
Bartosz Michalski: Consequences of the membership in the European Union for Polish-German trade in mid-tech and high-tech goods.....	284
Joanna Michalczyk: The impact of regional and global connections on the situation in Polish foreign trade of agri-food products.....	298
Anna Odrobina: Poland as a location of the R&D activities of Transnational Corporations	316
Karolina Pawlak: Polish-Russian trade in agri-food products after Poland's accession to the European Union.....	327
Marek Wróblewski: Instruments supporting export of Polish enterprises – current trends and problems.....	341
Agnieszka Majka: Taxonomic analysis of the diversity of the standard of living in Poland.....	354
Patrycja Krawczyk: Opportunities and threats to local government units in the aspect of the new financial perspective of the European Union 2014-2020	364
Zbigniew Bentyń: Changes of logistics performance in Poland as a result of integration with the European Union states.....	375

Sebastian Bobowski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: sebastian.bobowski@ue.wroc.pl

MEGAREGIONALNE PROJEKTY HANDLOWE TPP I RCEP W BUDOWIE. W CO GRA JAPONIA PRZY DWÓCH STOŁACH NEGOCJACYJNYCH?

MEGAREGIONAL TRADE PROJECTS OF TPP AND RCEP IN PROGRESS. WHAT IS THE NAME OF THE JAPAN'S GAME BY TWO NEGOTIATION TABLES?

DOI: 10.15611/pn.2015.407.12

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę regionalizmu handlowego w Azji Wschodniej w odniesieniu do negocjowanych obecnie megaregionalnych projektów handlowych TPP oraz RCEP. Autor podejmuje próbę analizy stanowiska Japonii w kwestii członkostwa w regionalnych strukturach handlowych, z uwzględnieniem kontekstu wewnątrzregionalnej i międzyregionalnej rywalizacji z Chinami i Stanami Zjednoczonymi. Przyjmuje założenie co do przywódczych aspiracji Japonii w obrębie struktur regionalnych, implikujących konieczność wykluczania z proponowanych projektów innych wpływowych państw, postrzeganych jako potencjalni rywale w grze o przywództwo. W przypadku TPP autor stawia pytanie o implikacje wykluczenia Chin – regionalnego rywala Japonii i Stanów Zjednoczonych, w przypadku RCEP natomiast – wykluczenia Stanów Zjednoczonych, globalnego rywala Chin, wskazując na istotę japońskiej gry „chińską” i „amerykańską kartą” przy dwóch stołach negocjacyjnych.

Słowa kluczowe: Partnerstwo Transpacyficzne, Regionalne Szerokie Partnerstwo Gospodarcze, Japonia, członkostwo.

Summary: The paper is studying a phenomenon of trade regionalism in East Asia, basing on currently emerging mega-regional trade projects of TPP and RCEP. The author attempts to shed some light on Japan's approach towards membership in regional trade frameworks, pointing out the context of both intra- and extra-regional rivalry with China and the United States. An issue of membership is utilized to analyze the exclusive dimension of trade diplomacy. The author delivers an assumption of Japan's prioritization of dominating position within regional frameworks, therefore the tendency towards the exclusion of other influential states, perceived as potential rivals over leadership in a given framework. When studying TPP, the author raises the question of China's exclusion – emerging regional rival of both Japan and the United States, while, in the context of RCEP – the question of exclusion of the United States. Therefore, the author regards the way Japan is playing *China card* in TPP talks, so as *the US card* in RCEP talks to build its position.

Keywords: Trans-Pacific Partnership, Regional Comprehensive Economic Partnership, Japan, membership.

1. Wstęp

Artykuł podejmuje tematykę regionalizmu handlowego w Azji Wschodniej, odwołując się do dwóch megaregionalnych projektów handlowych znajdujących się obecnie w fazie negocjacji, mianowicie Partnerstwa Transpacyficznego (Trans-Pacific Partnership, TPP) oraz Regionalnego Szerokiego Partnerstwa Gospodarczego (Regional Comprehensive Economic Partnership, RCEP). Autor koncentruje rozważania wokół problematyki członkostwa Japonii w regionalnych strukturach handlowych w kontekście rywalizacji Chin i Stanów Zjednoczonych. Studiując ewolucję dyplomacji handlowej Japonii, wskazano krytyczny aspekt wykluczenia wpływowych, manifestujących przywódcze aspiracje państw z regionalnych struktur handlowych angażujących Japonię. W przypadku TPP autor stawia pytanie o istotę wykluczenia z omawianej struktury Chin, w przypadku RCEP natomiast – wykluczenia Stanów Zjednoczonych. Z racji przystąpienia trzeciej gospodarki świata do obu stołów negocjacyjnych stawiane są kwestie „chińskiej karty” wykorzystywanej przez Tokio w rozmowach TPP i równolegle „amerykańskiej karty” w rozmowach RCEP celem nakreślenia implikacji dla regionalnej i globalnej pozycji Japonii.

2. Amerykańskie (?) TPP vs. chińskie (?) RCEP

Projekt Partnerstwa Transpacyficznego (TPP) uznawany jest przez część obserwatorów za instrument równoważenia wpływów Chin w regionie Azji–Pacyfiku przez Stany Zjednoczone. Regionalne Szerokie Partnerstwo Gospodarcze (RCEP) wpisuje się w rezultacie w kontekst chińskiej kontreakcji na amerykański projekt TPP. Wśród zasadniczych atrybutów obu projektów wskazuje się wzajemne wykluczenie członkostwa dwóch największych gospodarek świata [Aziz 2013, s. 29-36; Petri 2013, s. 333-359]. Co istotne jednak, obydwie megaregionalne struktury handlowe przewidują zaangażowanie trzeciej gospodarki świata – Japonii. W gronie państw zasiadających przy obu stołach negocjacyjnych znajdują się ponadto państwa ASEAN¹ (Brunei, Malezja, Singapur i Wietnam) oraz Oceanii: Australia i Nowa Zelandia².

Tym samym Japonia pozostaje najsilniejszym graczem pośród państw uczestniczących w obu projektach, aczkolwiek warto postawić pytanie, czy swoisty „rozrok” manifestowany przez Tokio to efekt dezorientacji, czy też świadomej strategii dyplomatycznej, obliczonej na grę na częściowo sprzecznych interesach Chin i Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony status „wspólnego mianownika” w dwóch konkurencyjnych projektach handlowych można rozpatrywać w kategoriach pomostu łączącego oba bloki, sprzyjającego potencjalnie „socjalizacji” Chin. Jak wspo-

¹ Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN): Brunei, Filipiny, Indonezja, Kambodża, Laos, Malezja, Myanmar, Singapur, Tajlandia, Wietnam.

² Grono stron negocjujących przy stole TPP uzupełniają: Chile, Kanada, Meksyk, Peru, Stany Zjednoczone; przy stole RCEP natomiast: Chiny, Filipiny, Indie, Indonezja, Kambodża, Laos, Myanmar, Republika Korei, Tajlandia.

mniano, podwójne członkostwo Japonii służyć może rozgrywce dyplomatycznej z wykorzystaniem „chińskiej karty” przy stole TPP oraz „amerykańskiej karty” przy stole RCEP, dowodząc tym samym świadomej strategii Tokio w obliczu chińsko-amerykańskiej rywalizacji o wpływy, a w ślad za tym przywództwo w regionalizmie azjatyckim.

Autor wyklucza w obecnych okolicznościach możliwość zdominowania którejkolwiek z analizowanych bloków handlowych przez Japonię, mając na względzie fakt, że żadna ze struktur nie powstała z jej inicjatywy. Warto jednak podkreślić, że tak jak TPP nie sposób uznać za projekt rdzennie amerykański, tak i RCEP nie stanowi wytworu dyplomacji chińskiej. Paradoksalnie, odegranie przez Japonię roli „pomostu” może odwrócić się przeciwko niej w okolicznościach ewentualnego przystąpienia Chin do TPP. Abstrakcyjna na obecnym etapie wizja fuzji TPP i RCEP pod przywództwem chińsko-amerykańskim mogłaby istotnie zachwiać regionalną, a w konsekwencji globalną pozycją trzeciej gospodarki świata.

3. Amerykańskie (?) TPP

Jak dowodził Hamanaka [2014, s. 169], TPP jest produktem ewolucji azjatyckiego regionalizmu handlowego zapoczątkowanej w latach 90. Proces rozpoczęły bilateralne rozmowy handlowe Chile–Nowa Zelandia we wczesnych latach 90., kontynuowane u progu nowego tysiąclecia w zmienionej formule Singapur–Nowa Zelandia, następnie zaś „P3” z udziałem Chile. W konsekwencji rozmów przy okazji Szczytu APEC w Brunei w 2000 r. chęć przystąpienia do rozmów w wariantcie „P5” zadeklarowały Stany Zjednoczone i Australia [Pakpahan 2012]. Niepowodzenie ostatniej z inicjatyw skłoniło Brunei do przystąpienia do formuły „P4” pod oficjalną nazwą Transpacyficzne Strategiczne Partnerstwo Gospodarcze (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership, TPSEP), które podpisano oficjalnie w 2005 r. Trzy lata później, przy okazji negocjacji agendy TPSEP w rozdziałach inwestycji oraz usług finansowych, Stany Zjednoczone ponownie wyraziły wolę przystąpienia do rozmów. Jednakże celem niewpisania TPP w kontekst rozszerzonej formuły „TPSEP Plus”, do której strona amerykańska przystąpiła, Waszyngton optował za nowym kształtem porozumienia handlowego [Lewis 2011, s. 27-52], przewidującym w szczególności konieczność uzyskania przez potencjalnych nowych członków struktury akceptacji ze strony wszystkich dotychczasowych państw TPP.

W ślad za Stanami Zjednoczonymi do negocjacji przystąpiły Australia, Peru i Wietnam, w 2011 r. natomiast Kanada, Meksyk, Malezja, wreszcie Japonia. Godny podkreślenia jest fakt, że ostatnie z aspirujących do członkostwa kraje uzyskały dalece ograniczony margines elastyczności w procesie negocjacyjnym, determinowany głównie niemożnością otwarcia uzgodnionych już rozdziałów agendy TPP oraz pozbawieniem prawa weta. W kontekście powyższego przystąpienie Japonii do stołu negocjacyjnego okazało się szczególnie problematyczne, jako że część państw – z Nową Zelandią na czele – wyrażało obawy co do ewentualnych wpływów drugiej

największej gospodarki azjatyckiej w obrębie bloku handlowego [Stephens 2013]. W rezultacie, przed rozpoczęciem rozmów z Tokio zintensyfikowano prace nad agendą TPP celem domknięcia możliwie dużej liczby rozdziałów.

Stany Zjednoczone nakładały arbitralnie na kraje aspirujące do członkostwa liczne warunki wstępne, dotyczące m.in. konieczności ratyfikowania umowy handlowej o zwalczaniu obrotu towarami podrabianymi (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, ACTA), jak miało to miejsce w przypadku Meksyku, czy rezygnacji z nadzoru nad systemem organizacji dostaw towarów nabiałowych i produkcji rolnej w przypadku Kanady. Akceptacja kandydatury Tokio pociągała za sobą wiele trudnych ustępstw w obrębie sektorów wrażliwych gospodarki japońskiej, w tym rolnictwa, motoryzacji, urzędzeń medycznych, produktów farmaceutycznych i ubezpieczeń [Japan Daily Press 2014; Kelsey 2011; Drysdale, Ishigaki 2001, s. 6]. W rezultacie, o ile kandydaturę Kanady i Meksyku zaaprobowano w gronie państw TPP w czerwcu 2012 r., Japonia została oficjalnie zaproszona do stołu negocjacyjnego TPP dopiero w lipcu roku następnego³.

Mając powyższe na względzie, warto podkreślić, że pozycja Stanów Zjednoczonych w ramach bloku TPP była niezagrożona, toteż jedynym sposobem równoważenia wpływów amerykańskiego hegemonu w regionalizmie handlowym było przystąpienie do konkurencyjnej, megaregionalnej struktury wykluczającej członkostwo Waszyngtonu. Tym torem zdaje się podążać Japonia, upatrując w podwójnym członkostwie możliwości wzmocnienia własnej pozycji negocjacyjnej względem odpowiednio Pekinu i Waszyngtonu. Istotny przy tym jest fakt, że TPP stanowi *de facto* pakiet umów bilateralnych, każdorazowo opartych na dualnej strategii negocjacyjnej Waszyngtonu. Mianowicie przyznane stronie amerykańskiej przed ukonstytuowaniem projektu TPP preferencje handlowe, wywodzące się w szczególności z bilateralnych porozumień o wolnym handlu (Free Trade Agreement, FTA), nie podlegają renegocjacji, wszelkie nowe koncesje taryfowe uzgadniane są natomiast odrębnie z każdym z państw TPP [Lewis 2011], co istotnie zwiększa barierę wejścia do struktury.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że zdominowana przez interesy amerykańskie megaregionalna struktura handlowa ma służyć wzmocnieniu pozycji Stanów Zjednoczonych w regionie Azji–Pacyfiku, a w rezultacie w skali globu, w szczególności za sprawą konkurencji o rynek amerykański ze strony państw przynależących do TPP i spoza bloku, przy tym rozszerzenia regionalnej sieci aliansów strategicznych o nowych partnerów: Malezję, Nową Zelandię i Wietnam [Bobowski 2014, s. 267].

Tak nakreślona formuła Partnerstwa Transpacyficznego, przewidująca daleko idący interwencjonizm w sferze regulacyjnej czy międzynarodowym podziale pracy w ramach struktur sieciowych, nie przystaje do aspiracji i prerogatyw strony chińskiej. Jak dowodził Bergsten [1996], TPP w formie kompleksowej, liczącej 26 rozdziałów umowy, obejmującej elementy „WTO Plus” (tj. rynek pracy, środowisko,

³ Wówczas to zorganizowano 18. Szczyt w Kota Kinabalu.

własność intelektualna czy zakupy rządowe), przewidującej restrykcje m.in. w sferze funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych, pozostaje dalece nieatrakcyjna, a wręcz niebezpieczna dla Chin. Dlatego też logiczną konsekwencją powstania z pozoru „antychińskiego” bloku TPP było usilne promowanie przez Pekin konkurencyjnej inicjatywy RCEP, skupionej wokół ASEAN, wykluczającej, co istotne, wpływy amerykańskie. Zapoczątkowany w 2011 r. dialog sektorowy Chiny–ASEAN, porozumienie o wzajemnej ochronie inwestycji Chiny–Kanada z 2012 r., podobnie jak rozmowy trójstronne odnośnie do porozumienia o wolnym handlu Chiny–Japonia–Republika Korei trudno jednak w tym kontekście uznać za bezpośrednią kontrreakcję Pekinu na projekt TPP (szerzej [Nan 2010, Kosich 2012, Dobell 2011]).

4. Chińskie (?) RCEP

Źródeł Regionalnego Szerokiego Partnerstwa Gospodarczego upatrywać należy w wewnątrzregionalnej rywalizacji chińsko-japońskiej o wpływy w regionalizmie azjatyckim, skoncentrowanym wokół ASEAN. W listopadzie 2000 r. Chiny zaproponowały ASEAN porozumienie o wolnym handlu, podczas formalnego szczytu w roku kolejnym podjęto decyzję o sformalizowaniu FTA do końca 2010 r. Rosnące wpływy Pekinu w regionalizmie handlowym na poziomie ASEAN Plus Trzy (ASEAN Plus Chiny, Japonia, Republika Korei) niepokoiły Stany Zjednoczone, Singapur, Indonezję i Japonię [Terada 2009; Okamoto (ed.) 2003, s. 246], w konsekwencji czego ta ostatnia zaproponowała ASEAN w styczniu 2002 r. Szerokie Partnerstwo Gospodarcze (Comprehensive Economic Partnership, CEP). Inicjatywa Tokio była bezpośrednią konsekwencją propozycji Chin wystosowanej pod adresem ASEAN, a przy tym przewidywała szerszą, bardziej zaawansowaną agendę współpracy gospodarczej w porównaniu z umową Chiny–ASEAN, dedykowaną *stricto* obrotowi towarowemu.

W kolejnych latach rywalizacja chińsko-japońska zaostrzyła się, tak w wymiarze członkostwa, jak i agendy. W kwietniu 2005 r. Chiny wystąpiły z inicjatywą Porozumienia o Wolnym Handlu Azji Wschodniej (East Asia Free Trade Agreement, EAFTA), co spotkało się z szybką kontrpropozycją Tokio pod postacią Szerokiego Partnerstwa Gospodarczego w Azji Wschodniej (Comprehensive Economic Partnership in East Asia, CEPEA). Prowadzone równoległe analizy zwieńczono raportami eksperckimi przedłożonymi w sierpniu 2009 r., odpowiednio na forum ASEAN Plus Trzy (EAFTA) oraz ASEAN Plus Sześć (ASEAN Plus Chiny, Japonia, Republika Korei, Australia, Indie, Nowa Zelandia; CEPEA).

Konkurencyjne projekty struktur handlowych różniły się zarówno kwestiami członkostwa, jak i agendy. O ile chińska inicjatywa EAFTA przewidywała liberalizację obrotów towarowych w gronie 13 państw ASEAN Plus Trzy, o tyle japońska koncepcja partnerstwa gospodarczego przewidywała szerszą, bardziej zaawansowaną agendę współpracy, obejmującą m.in. przepływy inwestycyjne oraz własność

intelektualną w gronie 16 państw Azji–Pacyfiku. Źródeł rozbieżności upatrywać należy w dwóch podstawowych kwestiach. Po pierwsze, rozbudowana agenda współpracy gospodarczej sytuowała Chiny w pozycji defensywnej, w przeciwieństwie do FTA obejmującego obroty towarowe, gdzie wpływy Państwa Środka jako największego rynku regionu byłyby nieproporcjonalnie silne. Po drugie, członkostwo Australii i Indii, powiązanych strategicznie ze Stanami Zjednoczonymi, tworzyłoby silną przeciwwagę dla wpływów chińskich w strukturze handlowej, co zabezpieczałoby dominującą pozycję Japonii.

Kompromisowym rozwiązaniem przedłożonym ASEAN przez Chiny i Japonię w sierpniu 2011 r. było powołanie trzech wspólnych zespołów roboczych: ds. obrotu towarowego, usługowego i inwestycyjnego. W listopadzie 2011 r., przy okazji 19. Szczytu ASEAN, zaanonsowano prace nad projektem RCEP, obejmującym swoim zasięgiem państwa ASEAN Plus, co oznaczało wykluczenie z grona potencjalnych członków Stanów Zjednoczonych, przynależących już wówczas formalnie do Szczytu Azji Wschodniej (East Asia Summit, EAS). Formalne negocjacje RCEP zapoczątkowano podczas 20. Szczytu ASEAN w listopadzie 2012 r., wskazując na wymóg ratyfikacji porozumienia o wolnym handlu z ASEAN (ASEAN Plus FTA) celem przystąpienia do megaregionalnego partnerstwa gospodarczego.

Jak sygnalizował Pakpahan [2012], RCEP wykraczało poza agendę porozumień o wolnym handlu ASEAN Plus, podejmując kwestie liberalizacji obrotu usługowego i międzynarodowych przepływów inwestycyjnych, aczkolwiek nie przewidywało szczególnej dyscypliny w zakresie stosowania pozataryfowych barier handlowych, stanowiących zasadniczą przeszkodę w liberalizacji handlu w regionie [Sally 2014].

Godny podkreślenia jest fakt, że równoległe do negocjacji RCEP Chiny, Japonia i Republika Korei zainicjowały prace nad trójstronnym porozumieniem o wolnym handlu (CJK FTA), aczkolwiek bilateralne relacje na linii Pekin–Tokio oraz Seul–Tokio, poparte wzajemną nieufnością i resentymentem, istotnie utrudniają osiągnięcie kompromisu.

W kontekście RCEP należy podkreślić, że rozszerzenie agendy o kwestie polityki inwestycyjnej przy akceptacji Chin dowodzi rosnącej pewności siebie tych ostatnich w konfrontacji z Japonią. Zapoczątkowanie negocjacji RCEP w krytycznym momencie rozmów TPP trudno zatem uznać za zbieg okoliczności. Chiny zainteresowane były stworzeniem przeciwwagi dla amerykańskiego projektu handlowego, Japonia natomiast poszukiwała środków perswazji celem uzyskania zaproszenia do stołu TPP. Środkiem tym okazała się „chińska karta”.

Podsumowując rozważania wokół RCEP, warto podkreślić, że w przeciwieństwie do TPP projekt ten przewiduje możliwość przyszłego rozszerzenia o kraje-sygnatariusze porozumień o wolnym handlu z ASEAN, przy zastrzeżeniu preferencyjnego, elastycznego traktowania państw słabiej rozwiniętych [Hamanaka 2014, s. 177]. Czyni to barierę wejścia dla kolejnych państw relatywnie niższą niż w przypadku Partnerstwa Transpacyficznego.

5. Japońska gra

Analizując strategię Japonii wobec dwóch konkurencyjnych megaregionalnych projektów handlowych, warto rozpocząć od kontekstu rywalizacji chińsko-amerykańskiej. TPP uznawane jest za projekt zdominowany przez wpływy amerykańskie, RCEP natomiast chińskie, aczkolwiek w tym ostatnim przypadku zakorzenione w polityce integracji regionalnej ASEAN. Co więcej, opóźnione przystąpienie przez Japonię do negocjacji TPP trudno wprost odnosić do rozmów handlowych RCEP, głównie z uwagi na rozproszone obecnie gdzieś pomiędzy Pekinem, Tokio i ASEAN przywództwo w regionalizmie azjatyckim.

Stany Zjednoczone przystąpiły do rozmów handlowych TPSEP, budując strukturę wedle własnej formuły, przewidującej restrykcyjną klauzulę akcesyjną dla zabezpieczenia własnej dominującej pozycji kosztem potencjalnych konkurentów w regionie Azji–Pacyfiku, ze wskazaniem na Chiny. Tymczasem Chiny podjęły próbę sformalizowania megaregionalnego projektu handlowego wykluczającego Stany Zjednoczone celem zabezpieczenia własnej dominującej pozycji. W świetle powyższych faktów uznać należy, że zarówno z perspektywy Waszyngtonu, jak i Pekinu, Japonia nie stanowiła zagrożenia strategicznego i konkurenta w grze o przywództwo. Pierwotna formuła ASEAN Plus Trzy proponowana przez Chiny miała za zadanie zneutralizować ewentualną koalicję proamerykańską, skupiającą Indie i państwa Oceanii w kontrze do Pekinu [Terada 2009]. Ograniczenie grona członków RCEP do sygnatariuszy porozumienia o wolnym handlu z ASEAN zniwelowało ryzyko przystąpienia do struktury Stanów Zjednoczonych. Co więcej, relatywnie mniej ambitna agenda w porównaniu z TPP niweluje do pewnego stopnia ryzyko niepowodzenia projektu, aczkolwiek uwzględnienie w negocjacjach kwestii inwestycji i własności intelektualnej wynikało z presji wywieranej przez Tokio w okolicznościach postępu rozmów na forum TPP, zatem posłużenia się „amerykańską kartą”.

Co prawda żaden z omawianych projektów nie wyklucza oficjalnie możliwości przystąpienia najpoważniejszego rywala w walce o przywództwo w regionalizmie azjatyckim, aczkolwiek ewentualne przystąpienie Chin do TPP czy Stanów Zjednoczonych do RCEP skutkowałoby zapewne fuzją obu megaregionalnych bloków handlowych. Jak argumentował Drysdalen [2014], fakt współistnienia dwóch wielkich projektów świadczy najlepiej o wzajemnej nieufności i rywalizacji dwóch największych gospodarek świata, co czyni ewentualną konsolidację TPP i RCEP w perspektywie najbliższych lat mało prawdopodobną. Postęp rozmów TPP implikuje konieczność poszukiwania kompromisu na linii Tokio–Pekin na poziomie regionalnym, a w ślad za tym możliwości budowy strategicznego partnerstwa amerykańsko-chińskiego. W przypadku tego ostatniego za istotne uznać należy toczące się obecnie bilateralne negocjacje na temat porozumienia inwestycyjnego. Jednakże na obecnym etapie za kluczowe wyzwanie z punktu widzenia Pekinu należy uznać pomyślane wdrożenie projektu RCEP. Zdaniem Sally’ego [2014], Stany Zjednoczone powinny ukonstytuować nowoczesną formułę TPP, pozostawiając otwarte drzwi dla Chin.

Niepowodzenia administracji prezydenta Baracka Obamy w sferze liberalizacji międzynarodowego handlu, czego symbolem stała się trwająca od ponad dekady Runda Rozwojowa Doha Światowej Organizacji Handlu, konfrontowane są obecnie z wyraźnie proaktywną postawą Pekinu w omawianej sferze, zarówno na szczeblu regionalnym, jak i globalnym.

Autor stawia w tym miejscu pytanie o strategię negocjacyjną Japonii, opartą na podwójnym członkostwie w dwóch konkurencyjnych megaregionalnych blokach handlowych. Jak już wspomniano, Japonia zdecydowała się na przystąpienie do projektu RCEP jeszcze przed uzyskaniem oficjalnego zaproszenia do stołu TPP. Na przestrzeni kilku dni listopada 2011 r. przeprowadziła bezprecedensową ofensywę dyplomatyczną: 13 listopada, podczas Szczytu Przywódców APEC w Honolulu, oficjalnie wyraziła chęć przystąpienia do TPP, 17 listopada, przy okazji Szczytu ASEAN, oficjalnie wsparła projekt RCEP, by już 19 listopada zaanonsować rozpoczęcie rozmów o trójstronnym porozumieniu o wolnym handlu Chiny–Japonia–Republika Korei. Rok później, 20 listopada 2012 r., w dniu rozpoczęcia negocjacji RCEP, japoński premier Noda lobbował u prezydenta Stanów Zjednoczonych Obamy za poparciem członkostwa jego kraju w TPP. O pośpiechu japońskich przywódców najlepiej świadczył fakt, że o rozpoczęciu formalnych negocjacji członkowskich w TPP japoński premier Abe poinformował kilkanaście dni przed planowanym na 15 marca 2013 r. spotkaniem, co zaskoczyło nie tylko krajową opinię publiczną, ale i środowiska rządowe, włączając japońskie lobby rolne [Mulgan 2013; Mulgan 2013a].

Opisana wyżej sekwencja zdarzeń wpisuje się w logikę gry „chińską kartą” dla zapewnienia sobie miejsca przy stole TPP. Co więcej, celem zniwelowania presji ze strony koalicji wiodących eksporterów rolnych, mianowicie Stanów Zjednoczonych, Kanady, Australii i Nowej Zelandii, na znaczące redukcje stawek celnych na asortymenty wrażliwe Japonia stosowała „straszak” pod postacią koalicji chińsko-japońskiej na poziomie RCEP. Tym samym, siadając z wyraźnym opóźnieniem do stołu rozmów TPP, zdecydowała się na grę „chińską kartą” celem wzmocnienia własnej pozycji w „wojnie koncesyjnej”. Co prawda, podczas dwustronnego szczytu amerykańsko-japońskiego zorganizowanego w dniach 23-25 kwietnia 2014 r. premier Abe i prezydent Obama zadeklarowali publicznie postęp w bilateralnych rozmowach handlowych, określając go wręcz mianem kamienia milowego w negocjacjach TPP, jednakże rola przywódcy w tej grze wydaje się już dawno obsadzona [Togo 2014]. Warto odnotować, że pod naciskiem Waszyngtonu Japonia zadbała o poprawę relacji bilateralnych z Republiką Korei, czego manifestacją stanowił trójstronny szczyt Japonia–Republika Korei–Stany Zjednoczone zorganizowany w marcu 2014 r., jak również zainicjowany równoległe dialog dwustronny dwóch państw Azji Północno-Wschodniej.

Należy podkreślić, że członkostwo Japonii w TPP pociąga za sobą zarówno koszty ekonomiczne, jak i polityczne. Zdaniem Mulgana [2012] Japonia nie podpisała porozumienia o wolnym handlu z żadnym z większych partnerów handlowych i gospodarek rozwiniętych, z wyjątkiem umowy ze Szwajcarią z 2009 r., głównie

z uwagi na awersję do liberalizacji handlu rolnego. W pełni uzasadnione są zatem obawy japońskiego lobby rolnego co do implikacji rozmów przy stole TPP z udziałem wpływowych eksporterów branżowych, tj. Stanów Zjednoczonych i Australii. Faktem jest, że TPP przewiduje eliminację wszystkich obciążeń taryfowych w perspektywie dekady, a przy tym poważne zmiany regulacyjne w takich dziedzinach, jak polityka inwestycyjna, konkurencyjna, własność intelektualna, usługi finansowe i zakupy rządowe. W rezultacie japońskie środowisko polityczne postrzega TPP przede wszystkim przez pryzmat kosztów i strat dla kraju. Krytycy Partnerstwa Transpacyficznego wskazują na silną presję ze strony Stanów Zjednoczonych w procesie negocjacji, określając tworzoną umowę mianem „radykalnego bilateralnego FTA”. Kwestionowane jest przy tym stanowisko wygłoszone swojego czasu przez byłego premiera Nodę, jakoby TPP otwierało Japonię na świat. Z uwagi bowiem na grono państw zasiadających przy stole negocjacyjnym TPP, nie sposób mówić o zasięgu globalnym projektu, tym bardziej azjatyckim, jako że w rozmowach nie uczestniczą ważni regionalni partnerzy handlowi Japonii: Chiny, Filipiny, Indonezja, Republika Korei i Tajlandia. Godny odnotowania jest w tym kontekście fakt podpisania przez Japonię Porozumienia o Partnerstwie Gospodarczym (Economic Partnership Agreement, EPA) z Australią w 2014 r., w ramach którego, po raz pierwszy w historii, Tokio poczyniło istotne ustępstwa w ważnych asortymentach rolnych, np. wołowina. Strategię Tokio uznano za próbę wywarcia presji na stronę amerykańską celem wypracowania kompromisu w obszarze koncesji rolnych.

W międzyczasie Japonia rozgrywa „amerykańską kartę” przy stole RCEP celem skonfrontowania hegemonicznych aspiracji Chin. Redefinicja agendy RCEP na potrzeby wyjścia poza zakres obrotu towarowego dla osłabienia pozycji konkurencyjnej Państwa Środka stała się realna za sprawą amerykańskiej akceptacji dla przystąpienia Japonii do TPP. Przykładowo, w styczniu 2014 r. Japonia przeforsowała propozycję ustanowienia nowych zespołów roboczych ds. konkurencji, własności intelektualnej, współpracy gospodarczej i technicznej, rozstrzygnięcia sporów. W konsekwencji w dziedzinach inwestycji i własności intelektualnej należy spodziewać się większej dyscypliny i efektywnych rozwiązań systemowych na rzecz rozstrzygnięcia sporów, co sprzyjałoby wzmocnieniu wpływów japońskiej polityki handlowej w regionie. Reasumując, Japonia dąży do wykorzystania podwójnego członkostwa celem konfrontacji z „samozwańczymi” hegemonami konkurencyjnych struktur handlowych. Jednakże, w opinii autora, dominująca pozycja Chin w RCEP nie ma – w odróżnieniu od amerykańskiego konkurenta w ramach TPP – wymiaru politycznego, lecz ogranicza się przede wszystkim do sfery ekonomicznej. W związku z powyższym pozbawione politycznej legitymacji Chiny mogą spodziewać się realnej konfrontacji z koalicją skupioną wokół Tokio, a angażującą m.in. Indie, kraje Oceanii i część państw ASEAN zasiadających równolegle przy stole TPP. Co istotne, w kwietniu 2014 r. doszło do podpisania porozumienia o wolnym handlu między Australią i Republiką Korei, w rezultacie czego pozycja Chin na obszarze Oceanii na tle sąsiadów z Azji Północno-Wschodniej pozostaje daleka od aspiracji Pekinu [Terada 2014].

6. Podsumowanie

Japonia nie wycofała się z regionalnej gry o przywództwo, jednakże rosnąca pozycja Chin, przyspieszona integracja w obrębie ASEAN oraz problemy wewnętrzne, związane m.in. z reindustrializacją, demografią i popytem wewnętrznym, to bezprecedensowe w swej skali wyzwania, przed jakimi stoi trzecia obecnie największa gospodarka świata. Analizując azjatycki regionalizm handlowy przez pryzmat dwóch megaregionalnych projektów handlowych, dostrzec można wzmożoną aktywność dyplomacji japońskiej, w dużej mierze o charakterze reaktywnym, aczkolwiek dualnym. Wydaje się, że zarówno Chiny i Japonia, jak i Stany Zjednoczone dostrzegły gwałtownie postępującą integrację państw Azji Południowo-Wschodniej skupionych w ASEAN, co zainspirowało formułę współpracy Plus Trzy, następnie Plus Sześć i TPSEP. W konsekwencji Pekin przedłożył na forum ASEAN projekt EAFTA, Tokio – CEPEA, a Waszyngton, wykorzystując własną silną pozycję, zmodyfikował i rozwinął koncept ugrupowania P4. Ze swojej strony ASEAN poszukiwał możliwości pogodzenia ambicji dwóch największych gospodarek azjatyckich, mając przy tym świadomość nasilającej się rywalizacji.

Jak wspomniano, zarówno Pekin, jak i Tokio były niechętne strukturom handlowym zdominowanym przez Stany Zjednoczone, jednakże konkurencja pomiędzy TPP i RCEP usytuowała trzecią gospodarkę świata w trudnym położeniu. Z jednej strony, do stołu TPP przystąpiły państwa Oceanii oraz ASEAN-4, z drugiej zaś odpowiedzią na amerykańską obecność we wschodnioazjatyckim systemie handlowym był forsowany przez Chiny projekt RCEP. W tych okolicznościach Japonia nie podjęła działań ofensywnych zmierzających do zaproponowania konkurencyjnej struktury celem zabezpieczenia własnej dominującej pozycji, lecz dążyła do optymalizacji własnego położenia w realiach rozgrywki amerykańsko-chińskiej. Rdzeniem tak nakreślonej strategii stało się podwójne członkostwo, tworzące możliwości dyskutowania, przynajmniej do pewnego stopnia, nieobecności Pekinu przy stole TPP, Waszyngtonu natomiast przy stole RCEP. Innymi słowy, Chiny nie mogą lekceważyć członkostwa Japonii – największego rywala regionalnego – w megaregionalnym projekcie firmowanym przez Stany Zjednoczone. Analogicznie, strona amerykańska nie może ignorować aktywności Tokio na forum RCEP – zdominowanego nieformalnie przez dyplomację chińską.

Nie sposób przy tym odnieść przywódczej roli Stanów Zjednoczonych w TPP do wpływów Chin przy stole RCEP. TPP cechuje dalece bardziej zaawansowana i restrykcyjna agenda, nie przewidująca preferencyjnego traktowania krajów rozwijających się. Tymczasem RCEP to mniej ambitna umowa, jednakże elastyczna w stosunku do państw na niższym poziomie rozwoju. Zarówno TPP, jak i RCEP przyjmą docelowo postać pakietu umów bilateralnych w miejsce jednolitego porozumienia bilateralnego. Co więcej, oba megaregionalne projekty są ekskluzywne w kwestii członkostwa, choć dotyczy to w szczególności wzajemnego wykluczenia dwóch największych gospodarek świata. Warto podkreślić, że zarówno przy stole RCEP, jak i TPP Japonia może liczyć na dodatkowe preferencje i ustępstwa wynikające z ak-

tywności w obrębie konkurencyjnego projektu. Przywołany wyżej przykład Porozumienia o Partnerstwie Gospodarczym Japonia–Australia dowodzi umiejętności osłabiania pozycji Chin na obszarze Oceanii, co w okolicznościach porozumienia bilateralnego Australia–Republika Korei dodatkowo wzmocniło pozycję Tokio względem Pekinu w trójstronnych negocjacjach handlowych państw Azji Północno-Wschodniej. Koncesje rolne przyznane przez Japonię Australii w ramach EPA mogą potencjalnie wpłynąć na stanowisko Waszyngtonu przy stole TPP w zakresie asortymentów wrażliwych, podobnie jak postęp wspomnianych wyżej negocjacji trójstronnych czy współprzywództwo chińsko-japońskie na poziomie RCEP [Yunling 2010, s. 225-226]. W przypadku RCEP Chiny zgodziły się na rozszerzenie agendy negocjacyjnej o elementy WTO Plus, preferujące japońskie standardy i praktyki handlowe. Warto podkreślić, że chińsko-japońskie współprzywództwo byłoby dalece pożądane z perspektywy ASEAN, optującego za japońską formułą współpracy Plus Sześć w miejsce węższej chińskiej koncepcji EAFTA. Tworzeniu przeciwwagi dla hegemonii chińskiej towarzyszy dążenie do neutralizacji wpływów Tokio w ramach szerszej koalicji państw regionu, włączając Indie i Australię. Zdaniem autora, ASEAN postrzega w RCEP możliwości okiełznania hegemonicznych, przywódczych aspiracji Chin, ale także i Japonii w regionie.

Podsumowując, podwójne członkostwo czyni Japonię krytycznym elementem obu megaregionalnych konstrukcji, podporządkowanych logice amerykańsko-chińskiej rywalizacji. W opinii Mulgana [2014] bez udziału Japonii TPP straciłoby na znaczeniu politycznym i strategicznym, zwłaszcza w kontekście rywalizacji z chińskim projektem RCEP; tym samym aspiracje członkowskie Japonii w amerykańskim projekcie były w pewnym sensie „skazane na sukces”.

Obserwując postęp obu megaregionalnych projektów wydaje się, że Japonia postępuje do pewnego stopnia jak państwo reaktywne, aczkolwiek przywiązane do koncepcji przywództwa konsensualnego na rzecz socjalizacji i równoważenia pozycji Chin w regionalizmie Azji Wschodniej, grając jednocześnie na rzecz osłabienia wpływów Chin w regionalizmie Azji–Pacyfiku przy stole TPP. W opinii autora największym niebezpieczeństwem stojącym przed japońską dyplomacją handlową jest ewentualny konsensus amerykańsko-chiński, co mogłoby skutkować konsolidacją TPP i RCEP, a w rezultacie zniwelować korzyści odnoszone przez Tokio z tytułu podwójnego członkostwa. Tym samym reguły gry dyktowałyby już wyłącznie kraje G2, czyli Chiny i Stany Zjednoczone. Dopóki jednak wspomniane kraje rywalizują w grze o przywództwo, Japonia ma o co walczyć.

Literatura

- Aziz I., 2013, *Trade Pacts in a „Second Best” World*, Strategic Review, vol. 3, no. 4.
- Bergsten F., 1996, *Competitive Liberalization and Global Free Trade: A Vision for the Early 21st Century*, Working Paper 96-15, Peterson Institute of International Economics.
- Bobowski S., 2014, *Multilateral context of the project of trilateral China – Japan – Republic Of Korea Free Trade Agreement*, [w:] *International Business and Global Economy*, Research Papers of University of Gdansk, no. 33, Publishing House of University of Gdansk, Gdansk.

- Dobell G., 2011, *A trade deal without China*, The Interpreter, 21 December, <http://www.lowyinterpreter.org/post/2011/12/21/A-trade-deal-without-China.aspx> (21.01.2015).
- Drysdale P., 2014, *China and the future of Asia Pacific trade*, East Asia Forum, 20 January, <http://www.eastasiaforum.org/2014/01/20/china-and-the-future-of-asia-pacific-trade> (20.01.2015).
- Drysdale P., Ishigaki K., 2001, *East Asian trade and financial integration: New issues*, Asia-Pacific Press, Canberra.
- Hamanaka S., 2014, *TPP versus RCEP: Control of Membership and Agenda Setting*, Journal of East Asian Economic Integration, vol. 18, no. 2.
- Japan Daily Press, 2014, *Japan to ease regulations on US beef imports*, 15 January, <http://japandaily-press.com/japan-to-ease-regulations-on-us-beef-imports-2221968> (20.01.2015).
- Kelsey J., 2011, *TPP and US Anti-China Strategy*, Scoop World Independent News, <http://www.scoop.co.nz/stories/WO1111/S00589/tpp-and-us-anti-china-strategy-conclusions.htm> (22.01.2015).
- Kosich D., 2012, *Historic Canada-China trade agreements benefit both mining sectors*, Mineweb, 9 February, <http://www.mineweb.com/mineweb/view/mineweb/en/page72068?oid=145108&sn=Detail> (20.01.2015).
- Lewis M.K., 2011, *The Trans-Pacific Partnership: New Paradigm or Wolf in Sheep's Clothing?*, Boston College International and Comparative Law Review, vol. 34, issue 1.
- Mulgan A.G., 2012, *Why Japan is lagging on the TPP*, East Asia Forum, 30 May, <http://www.eastasiaforum.org/2012/05/30/why-japan-is-lagging-on-the-tpp>.
- Mulgan A.G., 2013, *Japan's TPP 'shock'*, East Asia Forum, 8 April, <http://www.eastasiaforum.org/2013/04/08/japans-tpp-shock> (22.01.2015).
- Mulgan A.G., 2013a, *What can we expect from Japan's Prime Minister Abe on the TPP?*, East Asia Forum, 1 January, <http://www.eastasiaforum.org/2013/01/15/what-can-we-expect-from-japans-prime-minister-abe-on-the-tpp> (20.01.2015).
- Mulgan A.G., 2014, *Why the US struggles against Japan in TPP negotiations*, East Asia Forum, 27 August, <http://www.eastasiaforum.org/2014/08/27/why-the-us-struggles-against-japan-in-tpp-negotiations> (21.01.2015).
- Nan H., 2010, *Conference strengthens cooperation in commerce*, China Daily, 8 September, http://www.chinadaily.com.cn/regional/2010-09/18/content_11321859.htm (22.01.2015).
- Okamoto J. (ed.), 2003, *Whither Free Trade Arrangements? Proliferation, Evaluation and Multilateralization*, Institute of Developing Economies (IDE) Development Perspective Series.
- Pakpahan B., 2012, *Will RCEP compete with the TPP?*, East Asia Forum, 28 November, <http://www.eastasiaforum.org/2012/11/28/will-rcep-compete-with-the-tpp> (20.01.2015).
- Petri P.A., 2013, *The New Landscape of Trade Policy and Korea's Choices*, Journal of East Asian Economic Integration, vol. 17, no. 4.
- Sally R., 2014, *Is bigger better for ASEAN in a mega-regional world?*, East Asia Forum, 10 September, <http://www.eastasiaforum.org/2014/09/10/is-bigger-better-for-asean-in-a-mega-regional-world> (23.01.2015).
- Stephens H., 2013, *Canada and the TPP: Short Term Tactics and Long Term Strategy*, Paper presented at CNCPEC Seminar: New Development & Future Direction of Asia Pacific Regional Economic Integration, Beijing, 14-15 November.
- Terada T., 2009, *The rise of China: the impetus behind Japanese regionalism*, East Asia Forum, 26 July, <http://www.eastasiaforum.org/2009/07/26/the-rise-of-china-the-impetus-behind-japanese-regionalism> (23.01.2015).
- Terada T., 2014, *Australia, Japan take a 'domino approach' to regional integration*, East Asia Forum, 30 July, <http://www.eastasiaforum.org/2014/07/30/australia-japan-take-a-domino-approach-to-regional-integration> (20.01.2015).
- Togo K., 2014, *Obama visit fails to strengthen US-Japan trust*, East Asia Forum, 7 May, <http://www.eastasiaforum.org/2014/05/07/obama-visit-fails-to-strengthen-us-japan-trust> (20.01.2015).
- Yunling Z., 2010, *China and Asian Regionalism*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore.